

wiary, nadziei i miłości jakim był w mrocznych latach II wojny światowej i w okrutnej niemieckiej niewoli bł. Michał Kozal. Słowa, nauki, pouczenia, rekolekcje, przemówienia kierowane do alumnów latami poprzedzających wybuch II wojny światowej zostały uwiarygodnione przez jego śmierć męczeńską. Była ona jak „pieczęć” nad tym wszystkim, co przez lata notował, pisał, szkicował, powiedział do przyszłych kapłanów. Dzieło powinni wziąć do ręki – w ramach obowiązkowej, codziennej lektury duchowej (czytania duchowego) – dzisiejszy klerycy nie tylko diecezji gnieźnieńskiej, wrocławskiej i bydgoskiej, ale też innych diecezji oraz zakonnych seminariów duchownych (np. klerycy salezjańscy z Łądu nad Wartą) w Kościele polskim – nad Odrą, Wartą, Wisłą i Bugiem. Dzieło stanowi nadto cenny przyczynek do tzw. biografistyki pedagogicznej, ukazującej niezłomnych, świętych nauczycieli, wychowawców, pedagogów. Może one stanowić wartościowe źródło do opracowywania prac dyplomach, nie tylko z teologii, ale i z zakresu innych nauk humanistycznych i historycznych. *Pisma Bł. Biskupa Michała Kozala. Nauki formacyjne i przemówienia do alumnów* jest cennym darem dla biskupów Kościoła w Polsce, którzy osobę bł. bp. Michała Kozala przyjąć mogą za swojego patrona. Jest także darem dla całego Kościoła w Polsce i Kościoła powszechnego wkraczającego w trudne lata nowego tysiąclecia.

Eugeniusz Sakowicz, Warszawa

Alina RYNIO, Magdalena PARZYSZEK (red.), *Spoleczna potrzeba pamięci. Osoba i dzieło Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2017, ss. 380.

Refleksja nad życiem i działalnością kard. Stefana Wyszyńskiego (1901-1981) ma bogatą historię. Świadczą o tym liczne publikacje naukowe. Przybliżanie osoby, myśli, aktywności społecznej i duszpasterskiej Prymasa Tysiąclecia pozostaje wciąż aktualne. Stanowi swoiste wyzwanie, wyraz troski, by upływający czas nie zatarł pamięci o tym wielkim człowieku, wychowawcy narodu w trudnych warunkach historycznych, obrońcy ludzkiej godności, Kościoła, Tradycji. Kardynał Stefan Wyszyński to duchowy przywódca narodu, wielki patriota kształtujący życie kościelne oraz społeczno-polityczne w powojennej Polsce, który na trwałe wpisał się w dzieje Polski.

Prymas Tysiąclecia jest największym autorytetem społecznym i moralnym. Od początku swojej kapłańskiej drogi pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji. Bronił polskiej tradycji i tożsamości, praw człowieka. Wyznaczał granice rozwoju narodu, jego najwyższe cele. Był prawdziwym drogowskazem. Pragnął przemiany ludzkości. Dlatego też zainicjował program moralnego odrodzenia Polski w postaci Wielkiej Nowenny.

Kardynał Stefan Wyszyński uczył i pokazywał, szczególnie młodzieży, jak kształtować własną moralność, przewyżczać siebie, osiągać dojrzałość w wierze, prowadzić życie oparte na chrześcijańskich wartościach. Przestrzegał przed indywidualizmem, kolektywizmem, nadużyciami cywilnej władzy. Dążył do odnowy Polski przez przemianę ludzkich sumień. Wskazywał drogę prowadzącą ku temu celowi – porządek religijno-moralny, społeczno-zawodowy, rodzina. Prymas podkreślał konieczność wzajemnego szacunku. Wyznawał i głosił zasadę: „Zło zwyciężaj dobrem”. Ten wybitny pasterz Kościoła i mąż stanu przeszedł do historii jako jedna z największych postaci XX w. Dodawał wiary i sił ludziom wierzącym oraz wszystkim Polakom, którzy pragnęli wolnej ojczyzny.

W taki kontekst kulturowy wpisuje się książka *Spoleczna potrzeba pamięci. Osoba i dzieło Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia*. Składa się ona z trzech spójnych części. Pierwsza ukazuje duchowe dziedzictwo prymasa jako niezwykłego obrońcy Kościoła w Polsce (Stanisław W i l k). Wskazuje nań jako: świadka Ewangelii i obrońcę Tradycji (Eugeniusz S a k o w i c z) oraz inspiratora nawiedzenia Matki Bożej w polskich parafiach (Jan Ś l e d z i a n o w s k i). Analizuje jego „spojrzenie” na rolę filozofii w kulturze (Paweł S k r z y d l e w s k i); personalizizm społeczno-aksjologiczny (Stanisław K o w a l c z y k); miłość w listach pasterskich, będącą zasadą etyczno-społeczną (Ireneusz S t o l a r c z y k); ponadczasowe przesłanie do nauczycieli (Janusz M a s t a l s k i); wkład w katolicką naukę społeczną (Marek W ó d k a); personalistyczną koncepcję narodu (Stanisław W ó j c i k). Omawia wybrane aspekty myśli historycznej (Eugeniusz W i l k o w s k i), a także nauczanie o rodzinie (Magdalena P a r z y s z e k). Zwraca uwagę na wychowanie młodzieży w posłudze duszpasterskiej Prymasa Tysiąclecia (Alina R y n i o). Podaje przesłanie do osób konsekrowanych (Maria O p i e l a) oraz analizuje wypowiedzi dotyczące etosu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Agnieszka K o w a l c z y k).

Druga część publikacji przedstawia działania i dzieła, które mówią o potrzebie pamięci. Zawiera teksty poświęcone: formom upamiętnienia osoby oraz nauczania kard. Stefana Wyszyńskiego przez Instytut Prymasowski

RECENZJE

(Iwona Czarcinśka); wystawie prezentującej fragmenty pierwszych listów pasterskich bp. Stefana Wyszyńskiego jako ordynariusza lubelskiego 1946-1949 (Piotr Krzysztof Kutty); pamięci osoby i dziedzictwa w szkołach im. Prymasa Tysiąclecia (Elżbieta Dmित्रowska-Kaduk), Katolickim Stowarzyszeniu „Civitas Christiana” (Marcin Sułek), Kole Przyjaciół Prymasa Tysiąclecia przy parafii św. Urszuli Ledóchowskiej w Lublinie (Agnieszka Kulik, Waław Kulik, Zofia Oleszek).

Trzecia część pracy prezentuje kard. Stefana Wyszyńskiego w posterach i plakatach. Obejmuje materiał dotyczący: początków kapłańskiego życia w diecezji tarnowskiej – Zbylitowska Góra, klasztor sióstr sercanek (Andrzej Jasnos); lat studenckich w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (Iwona Szewczak); nauczania społecznego (Aneta Fudali); misji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Magdalena Parzyszek); wzorów osobowych błogosławionych, świętych, postaci historycznych, bohaterów narodowych (Magdalena Lesniak); mężczyzn i ojców (Łukasz Lewkut), twórców kultury (Marlena Barańska); patriotyzmu (Agnieszka Gronkowska); patologii społecznych (Michał Kotla); celów wychowania młodzieży (Marta Samorańska) oraz stawianych im wymagań (Agnieszka Kowalczyk); kobiet i matek (Justyna Marcinkowska); praw i obowiązków rodziców (Iwona Jabłońska); wychowania społecznego (Angelika Roczniak).

Publikacja ma wyjątkową wartość. Przypomina i na nowo odkrywa postać oraz dzieło kard. Stefana Wyszyńskiego w perspektywie społecznej potrzeby pamięci. Pokazuje niezwykle bogactwo osoby, myśli, działalności Prymasa Tysiąclecia, któremu naród polski zawdzięcza swoją tożsamość. Jego przesłanie ma charakter ponadczasowy. Książka stanowi ważny wkład do refleksji nad znaczeniem dziedzictwa kard. Stefana Wyszyńskiego. Jej lekturę można polecić naukowcom, reprezentującym różne dziedziny wiedzy, studentom, rodzicom, wychowawcom, politykom, a także wszystkim, którzy pragną zgłębić wiedzę na temat Prymasa Tysiąclecia, wielkiego Polaka, wychowawcy narodu, stróża moralności, duszpasterza, obrońcy praw człowieka i ludzkiej godności.

Paweł Szuppe, Warszawa